

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
PSZICHOLÓGIA DOKTORI ISKOLA
SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA PROGRAM

Somogyvári Ildikó:

**A történelmi tárgyú irodalom szerepe a nemzeti identitás alakításában:
Empátia, csoport-identifikáció és csoportközi folyamatok kapcsolata a
befogadásban**

PhD értekezés tézisei

Témavezető:
Prof. Dr. László János

Szekszárd
2010

A történelmi irodalmi művek szerepe a nemzeti identitás alakításában

A történelmi tárgyú irodalom sajátos helyet foglal el mind a történettudomány, mind pedig az irodalomtudomány területéről tekintve. A történetírás sokáig az irodalom egyik válfaja volt, a történelmi fikció és a történelmi szövegek számos hasonlóságot mutattak (Gossmann, 2003, Gyáni, 2004, Hites, 2004). Ez a kapcsolat a pozitivistá történettudomány megjelenésével megváltozott, a két narratívum-típus (ha formai jellemzőit tekintve nem is mindig) eltávolodott egymástól. A szociálpszichológia szemszögéből mind a tudományos, mind pedig a fiktív történelmi szövegek funkciója lehet a történelemtől való tudás átadása mellett identitás-minták közvetítése. Ez a feltevés egy olyan értelmezési keretbe illeszkedik, melyben csoport-történeteknek, és különösen a csoport történelméről szóló, a csoport tagjai által megosztott történeteknek a csoport identitásának alakításában és fenntartásában nagy szerepet tulajdonítunk (ld. például Pataki, 1997/98, Liu et al., 1999, László, 2005).

Annak ellenére, hogy narratív természetüket tekintve sok hasonlóságot mutatnak, a tudományos történelmi szöveg és a történelmi fikció természetesen nem tekinthető azonosnak. Három lényeges különbség emelhető ki: a referencialitás és az igazságérték tekintetében a fikciót kevesebb elvárás terheli (Bényei, 2007), ugyanakkor esztétikai hatásra kell törekednie, amely a történettudomány felé nem követelmény. A különbségek ellenére (vagy éppen ezekből kifolyólag) számos teoretikus alkalmasnak tartja a történelmi fikciót arra, hogy segítse a múlt értelmezését (LaCapra, 1985, Ricoeur, 2006, Ankersmit, 2003). Ezek az eltérések éppen a fikció javát szolgálják a fent vázolt identitás-közvetítő funkció betöltésében. Korábbi elemzéseink arra vonatkoztak, hogy a történelmi regény mely tulajdonságai révén és hogyan képes a nemzeti identitás alakítására (Vincze, Somogyvári, 2003). Az itt bemutatott vizsgálatok már a történelmi fikció befogadására irányulnak.

Az empátia szerepe a befogadásban és a hatásban

A történelmi tárgyú irodalmi művek lényeges tulajdonsága az, hogy az olvasóban esztétikai hatást váltanak ki, érzelmeket indukálnak. Ahogy Liu és László (2006) megállapítja, szociális térben keletkező narratívumok fontos jellemzője, hogy perspektíva-felvételt indukálva és empátiát kiváltva hatnak a befogadókra. Különösen érvényes ez az irodalmi narratívumokra.

Az olvasás nyomán keletkező érzelmeket a kutatók rendszerint felosztják annak mentén, hogy azok a mű felszíni elemeire, textuális illetve strukturális jellemzőkre válaszul jelennek meg, vagy a szereplőkhöz, azok helyzetéhez kapcsolódva (Tan, 1994, Oatley, 1994, Cupchik, 1994). Ezen felosztásokban közös, hogy a strukturális érzelmeket és magát az olvasás örömeit az elsőként említett kategóriákba sorolják, míg a másodikba a szereplők iránti empátiát, identifikációt, illetve az olvasó személyes emocionális élményeinek felidéződését.

Az olvasás során fellépő érzelmek és az aktiválódó érzelmi élmények fokozzák az irodalmi szöveg hatását – egyes kutatók szerint befolyásolják az olvasók vélekedéseit, attitűdjeit (Gerrig, Rapp, 2004), morális viszonyulásait, hangulatát (Mar, Djikic és Oatley, 2008), és szelf-módosító érzésekként az olvasó valós életére is hatással lehetnek (Kuiken et al., 2004). Maga a narratív empátia a szöveg feldolgozását, megértését is segíti (Miall, 1989, Bourg, 1996). Az irodalmi szereplők iránti empátia hasonló következményekkel járhat, mint a valós személyek iránt érzett empátia (Hoffmann, 1984, Davis, 1994).

Az empátia-elméletekben leginkább az interperszonális empátia kap szerepet, a csoportok iránti empátia kevésbé. Hoffmann (1984) az empátia fejlődési folyamatába bevonja a teljes csoportok iránt érzett empátiát is, Preston és de Waal (2002) pedig percepció-akció modelljükben az empátiának a csoportban élés szempontjából is adaptív értéket tulajdonítanak. Az empátia kutatásának egyik területét képezi a csoportközi viselkedésben (elsősorban az előítéletek csökkentésében) betöltött szerepének vizsgálata. Dovidio és mtsai

(in press) hangsúlyozzák, hogy a csoportidentitás, a csoporttal való identifikáció hatással van a különböző csoportok iránti empátiára.

A narratív empátia és a csoport-identitás lehetséges kapcsolata

Kézenfekvőnek látszik, hogy egy csoport vagy nemzet történelméről szóló irodalmi mű befogadását vizsgálva az olvasó szociális identitásának is jelentőséget tulajdonítsunk. Korábbi, a befogadásra ható szociális és kulturális tényezők számba vételére irányuló kutatásokból ismert, hogy az olvasók társadalmi-történelmi ismeretei (László, 1989), történelmi és kulturális háttere, illetve az ahhoz fűződő személyes élményei befolyásolják az interpretációt (Halász, 1988, László és Larsen, 1990). Halász (1996) úgy véli, hogy a befogadásra nemcsak – Holland fogalmával – személyes témák hatnak, hanem az olvasó nemzeti identitása által meghatározott kultúrafüggő témák is. Az irodalompszichológiai vizsgálatok kevésbé foglalkoznak azzal, hogy az irodalomnak milyen szerepe lehet a társas identitás alakításában, ahogy azt sem vizsgálják expliciten, hogy az olvasó és a mű szereplőinek szociális identitása közötti viszony miként hat a befogadásra. Fontos adalékokkal szolgálhatnak azonban az irodalom szociális funkciójának és hatásának megértéséhez azok az eredmények, melyek az irodalomnak a társas készségekre illetve a morális nézetekre és viselkedésre gyakorolt pozitív következményeit igazolják (ld. Mar, Djikic és Oatley, 2008).

Az irodalomelmélet oldaláról nézve, az irodalom etikai szerepét előtérbe helyező normatív elméletek annak szociális hatásait hangsúlyozzák. A hatás létrejöttében fontos szerepet kapnak az olvasás során keletkező érzelmek, azok között is elsősorban az empátia. A történelmi irodalom befogadásának vizsgálata szempontjából főként az tarthat számot érdeklődésre, ahogyan a narratív empátiát és az olvasó szociális identitását összekapcsolják. Ha abból indulunk ki, hogy a történelmi fikció identitás-közvetítő funkcióval is bír, vizsgálható, hogy az olvasó társas identitásának befolyása hogyan jelenhet meg a befogadásban.

Keen (2006, 2007) az írók által használt empátia-keltési stratégiákat köti össze a csoportidentitással. Az írók célja hatást kiváltani az olvasókból, amit gyakran a szereplők iránti empátia kiváltásával igyekeznek elérni, eltérő módokon. Keen a stratégiás empátiát úgy határozza meg, mint amely „az írók empátiájának egy változata, mellyel az írók megkísérlenek egy emocionális tranzakciót irányítani egy fiktív művön keresztül, amely egy adott közösséget céloz meg, és nem szükségszerűen minden olvasót, aki találkozik a szöveggel” (Keen, 2007, 142.o.). Háromféle stratégiás empátiát különböztet meg: (1) az *elhatárolt stratégiás empátia* egy adott csoporton belül működik, és célja a hasonló másokkal való együttérzés kiváltása; (2) a *közvetítő stratégiás empátia* a kiválasztott mások felé irányul azzal a céllal, hogy kihívja a bemutatott csoport iránti empátiájukat; (3) a *terjesztő stratégiás empátia* úgy szólítja fel az olvasót egy adott csoport tagjaival való együttérzésre, hogy az „általános sebezhetőségeket és reményeket” emeli ki (Keen, 2007, 142.o., kiemelés az eredetiben). Feltehetjük, hogy a történelmi regény vagy novella a saját csoporton belül működve elsősorban az elhatárolt stratégiás empátián keresztül tudja elérni azt, hogy az általa közvetített identitás-minták a csoport tagjai által mindinkább befogadhatóak legyenek, és így hatással legyenek az olvasók csoport-identitására. A másik két empátia-keltési stratégia viszont lehetővé teszi más csoportok történeteinek befogadását, és ezen keresztül a külső csoportok illetve azok tagjai iránti empátia létrejöttét.

Hogan (2003) nem az írói stratégiák, hanem az olvasónak a szereplőkhöz való empátiás viszonyulásának szemszögéből foglalkozik az olvasó szociális identitásának szerepével. Úgy véli, hogy bár az etikai élvezet másodlagos egy mű befogadásakor, mégis az irodalmi hősök etikai értékelése hatással van az esztétikai válaszra. Elsődlegesen kétféle etikai viszonyulást különít el: a saját csoport védelmének etikáját és a gyengédség és részvét

etikáját, mely nem szükségszerűen csoporthoz kötött. A kétféle etikus viselkedéssel párhuzamosan két fajta empátiás viszonyulást határoz meg, abból kiindulva, hogy az empátia alapja mindig valamely észlelt hasonlóság. A *kategoriális empátia* esetén az olvasó és a szereplő közös csoporttagsága jelenti a hasonlóságot. A *situációs empátia* a helyzetek közötti hasonlóságon alapul: akkor lép fel, amikor a másik helyzetének észlelése hasonló érzelmi emlékeket hív elő bennünk, és a másik helyzetének átélésére készlet. Hogan véleménye szerint, amennyiben nincs a situációs empátia megjelenéséhez szükséges releváns tapasztalatunk, kategoriális empátia jelenik meg. A helyzeti empátia megjelenését gátolhatja, ha az olvasó olyan mértékű különbséget észlel saját maga és a szereplő között, hogy az lehetetlenné teszi az empátiás viszonyulást. Hogan (2003) kezdetben két narratívum-prototípust különböztetett meg: a romantikus és a heroikus tragikomédiát. Az etikai válasz és az empátia is eltérő módon jelentkezik ezeknél a narratívum-típusoknál. A részvét etikája és a situációs empátia mind a heroikus, mind pedig a romantikus történeteknél megjelenhet, míg a csoport-védelem etikája és a kategoriális empátia a heroikus történetek esetén releváns, esetenként konfliktusba kerülve az előbbiekkal. A nemzeti identitásra ható történelmi tárgyú irodalmi művek elsősorban heroikus tematikájúnak tekinthetők, így elvárhatjuk, hogy azok befogadásában lényeges lehet a kategoriális hasonlóságon alapuló empátia. Az olvasó és a szereplő szociális kategorizációjának azonossága vagy különbsége tehát befolyásolhatja az empátiás reakciót, és ennek nyomán az előhívott etikai viszonyulást is.

A kategoriális empátia implicit vizsgálatának lehetőségei

Ha a kategoriális illetve situációs empátia eltérően befolyásolja a szereplők észlelését, akkor feltehetjük, hogy ez az eltérés az elbeszélés felidézésében is megjelenik. Két olyan teóriát – az *infrahumanizáció* és a *nyelvi csoportközi elfogultság* elméletét – használtunk fel az elemzéshez, melyek lehetővé teszik annak vizsgálatát, hogy a szereplők megjelenítésében fellelhető-e a saját csoport iránti elfogultság. Az elfogultság, a saját csoporthoz tartozó szereplők favorizálása és a külső csoport szereplőinek leértékelése a kategorizáción alapuló empátia jelenlétére utalhat.

Az *infrahumanizáció* a saját csoport favorizálásának és a másik csoport leértékelésének az érzelmek tulajdonítása mentén való megjelenése (Leyens et al., 2000): a saját csoporthoz inkább kizárólag emberi, másodlagos érzelmeket rendelünk, míg a külső csoporthoz kevesebb másodlagos érzelmeket, az érzelmek értékétől függetlenül. Viki és mtsai (2006) szerint az *infrahumanizáció* nemcsak az érzelmek attribúciójában, hanem más, inkább humán jellemzők mentén is megfigyelhető. Az *infrahumanizáció* megjelenésének alapja a saját csoporttal való identifikáció (Vaes et al., 2003). Az elmélet implikálja, hogy a saját csoport humanizálása, másodlagos érzelmekkel való felruházása nagyobb empátiát vált ki és proszociális viselkedést indukál a csoport tagjai iránt, a csoport érdekeit és védelmét szolgálva (Leyens et al., 2000; Vaes, Paladino, Leyens, 2002; Vaes et al., 2003). Ha a külső csoport tagjait kevésbé humánnak észleljük és kevesebb másodlagos érzelmeket tulajdonítunk nekik, akkor kevesebb elfogadást és empátiát érdemelnek (Leyens et al., 2000). Ugyanakkor a külső csoport tagjának individuumként való észlelése, perspektívájának felvétele, az iránta érzett empátia megszünteti az *infrahumanizációt* (Leyens et al., 2003).

A *nyelvi csoportközi elfogultság* jelenségét Maass et al (1989) írta le Semin és Fiedler (1988) *nyelvi kategória* modellje alapján. Semin és Fiedler egy esemény leírásában eltérő absztraktsági szinteket különböztetett meg. Minél absztraktabb egy esemény leírása, annál inkább diszpozíciós, illetve minél konkrétabb, annál inkább *situációs* attribúciós következtetést tesz lehetővé. A legmagasabb absztrakciós szintet a melléknevek (ADJ) képviselik, melyek a személy valamely jellemzőjére, tulajdonságára utalhatnak (mint pl. becsületes, agresszív, segítőkész). A következő, kevésbé absztrakt szintet jelentik az állapot

igék (state verbs, SV), melyek kognitív vagy affektív állapotokra, vagy azokban bekövetkező változásokra utalnak. Definíciójuk szerint tartós állapotokról van szó, melyek kezdete és vége nincs világosan meghatározva (pl. szeret, gyűlöl). Konkrétabb szinten állnak az interpretatív akció igék (IAV), legkonkrétabbak pedig a leíró akció igék (DAV). Mindkét kategória specifikus cselekvést jelent, jól definiált kezdettel és véggel. A legkevésbé absztrakt leíró akció igék (DAV) olyan cselekvésekre utalnak, amelyek rendelkeznek egy fizikailag invariáns jellemzővel - pl. járni nem lehet láb nélkül, inni, enni, csókolni száj nélkül. Az interpretatív akció igék (IAV) ugyanakkor számos különböző cselekvést jelölhetnek, azonos értelemmel, mint ahogy a segít, bánt, dolgozik igék többféle viselkedésre is vonatkozhatnak. Az IAV további fontos kritériuma, hogy értékkel bírhat. Az ötödik kategóriába tartoznak az állapot cselekvő igék (SAV), melyek az IAV-kel azonos absztrakciós szinten állnak, de nem magára a cselekvésre, hanem annak emocionális következményeire utalnak (pl. szórakoztat, felvidít, megszegyenít). Maass et al. (1989) nyelvi csoportközi elfogultság modellje szerint a saját csoport pozitív és a másik csoport negatív cselekedeteit absztraktabb szinten kódoljuk, míg a saját csoport negatív és a külső csoport pozitív tetteit konkrétabb kifejezésekkel, vagyis a saját csoporttal szembeni elfogultság implicit szemantikai szinten is megjelenik. Későbbiekben a csoport védelmét szolgáló nyelvi elfogultság mellett individuális szinten is megjelenő nyelvi elvárás elfogultság létét feltételezték, melynek lényege, hogy az elvárásokkal konzisztens viselkedések általánosan magasabb absztrakciós szinten jelennek meg a nyelvben (pl. Wigboldus, Semin és Spears, 2000). Az elvárás elfogultság fontos szerepet játszhat példának okáért a sztereotípiák kommunikálásában.

A vizsgálatok összefoglalása

A vizsgálatok célja annak megállapítása volt, hogy *történelmi tárgyú novella befogadását miként befolyásolja, hogy mely csoporthoz tartozó szöveggel találkozik azzal az olvasó.* Mindkét vizsgálatban ugyanazt az irodalmi szöveget olvasták a vizsgálat résztvevői, de különböző csoportokhoz rendelve.

A novella befogadásának vizsgálatát az alábbi kérdésekre szűkítettük le:

- a szöveg egyéni reprezentációját befolyásolják-e olyan, a szociális identitáshoz kötődő folyamatok, mint az infrahumanizáció és a nyelvi csoportközi elfogultság,
- a csoporttal való *identifikáció mértéke* hatással van-e a szöveg reprezentációjára, és az előbbi hatások megjelenésére,
- az olvasás nyomán megjelenő *narratív empátiára* hat-e az, hogy az irodalmi szöveg főszereplői saját vagy a sajáttal konfliktusban álló másik csoport tagjai, és a novella a saját vagy a másik csoport története,
- milyen *összefüggésben* áll egymással az identifikáció és a narratív empátia,
- milyen kapcsolat van a narratív empátia és az infrahumanizáció illetve a nyelvi csoportközi elfogultság között,
- a történetben megjelenő *csoportok közötti konfliktus* hogyan befolyásolja a fenti összefüggéseket.

A novella narratív reprezentációjának vizsgálatára a késleltetett narratív felidézés módszerét választottuk. A narratív felidézési feladat lehetővé teszi olyan impliciten működő folyamatok hatásának vizsgálatát, mint a *nyelvi csoportközi elfogultság* vagy az *infrahumanizáció*. Amennyiben ezek a szereplők szociális kategorizációja, vagy az olvasó identifikációjának mértéke mentén változnak, feltehetjük, hogy az olvasó szociális identitása hatással volt a befogadásra. A narratív empátiának a fenti tényezőkkel való kapcsolata szintén arra utalhat, hogy az a kategoriális alapon jelent meg. A narratív empátiának azonban többféle hatása várható: 1. csökkentheti a másik csoporthoz tartozó történet felidézésében az

infrahumanizáció mértékét; 2. a szociális kategorizáció mentén fellépve nagyobb lehet a saját csoport történetének szereplői iránti empátia, így a másik csoport infrahumanizálásának kevésbé lenne akadálya, illetve 3. a csoporthoz való rendeléstől függetlenül fokozhatja a szereplők humanizálását.

Megjegyzendő, hogy mind az infrahumanizáció, mind pedig a nyelvi csoportközi elfogultság korlátozottan várható, mivel az érzelmek, mentális állapotok, cselekvések és tulajdonságok megjelenítését részben meghatározza az a mód, ahogyan az író azokat a szövegben megjeleníti.

Az infrahumanizáció narratív felidézésekben való megjelenésével kapcsolatban az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A saját csoport történetének felidézésekor a szereplőknek értéktől függetlenül több másodlagos érzelmet tulajdonítanak, mint egy külső csoport történetének visszaadásakor.
2. Az infrahumanizáció mentális állapotok tulajdonításában is megmutatkozhat úgy, hogy a saját csoporthoz tartozó szereplőkhöz több mentális állapotot rendelnek.
3. Az infrahumanizáció megjelenésének mértéke a saját csoporttal való identifikáció növekedésével együtt fokozódik.
4. A narratív empátia növekedésével a szereplők humanizálása, kizárólag emberi jellemzőkkel való felruházása fokozódik, akár a szereplő csoporttagságától függetlenül. Ebben az esetben az empátia szituációs alapú. A külső csoport szereplőinek infrahumanizációja az empátia növekedésével csökken, amennyiben az empátia gátolja az infrahumanizációt.
5. A saját csoporttal nagyobb mértékben azonosuló személyek több empátiát fejeznek ki a magyar, mint a másik csoporthoz tartozó szereplők iránt. Ebben az esetben megjelenhet a saját csoporthoz tartozó szereplők humanizációja, illetve a külső csoporthoz tartozó szereplők infrahumanizációja. Ekkor az empátia kategoriális alapon lép fel.

A csoportközi elfogultságnak a történet narratív felidezésében megfigyelhető nyelvi manifesztációjára vonatkozóan az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A saját csoporthoz tartozó szereplők pozitív értékű cselekedetei absztraktabb szinten jelennek meg, míg a másik csoporthoz tartozó szereplőké konkrétan.
2. A magyar szereplők negatív tettei inkább mint egyedi, konkrét cselekvések jelennek meg a felidézésekben, a másik csoport szereplőinek negatív tettei viszont magasabb absztrakciós szinten.
3. A nemzeti identifikáció növekedésével a fenti eltérések fokozódnak.

Az 1. vizsgálat

Az első vizsgálatban kizárólag a *csoporthoz való rendelés* hatását szeretnénk volna meghatározni. Azt feltételeztük, hogy maga a kategorizáció eltéréseket fog kiváltani a felidézésekben a fenti tényezők mentén. Az egyik csoport természetesen a vizsgálati személyek saját csoportja, a magyar volt; a másik, külső csoportnak a szlovákokat választottuk. A vizsgálathoz olyan történelmi novellát kerestünk, ahol a csoportközi szembenállás megjelenik, de nem maga a konfliktus a novella központi témája: inkább mint kontextus van jelen; ugyanakkor a főszereplők identitásuk fenyegetettségét élik meg. Ehhez *Móricz Zsigmond: A csata napja* (1985) című novelláját választottuk. A novella az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején játszódik, főszereplője egy parasztcsalád, akikre magyar katonák a csata végéig rábíznak egy juhnyáját. Az idős férfi és felesége abban reménykednek, hogy a két katona meghal, és a juhok náluk maradnak. Az öregembert a juhok ellátása közben lövés éri, meghal. A szöveget átalakítottuk úgy, hogy a csoporthoz vagy az időben való

egyértelmű lehorgonyzás ne legyen lehetséges. Így egy magyar és egy szlovák változatot alakítottunk ki.

A vizsgálat résztvevői

A vizsgálatban 59 fő vett részt (44 nő és 15 férfi), átlagéletkoruk 20.8 év. A vizsgálati személyek főiskolai, illetve felnőttképzésben, felsőfokú szakképzésben részt vevő hallgatók voltak. A későbbiekben 11 fő anyagát nem tudtuk felhasználni, így 48, mintánként 24-24 személy alkotta az értékelés alapjául szolgáló teljes mintát.

A vizsgálat módszere, menete

A vizsgálati személyek azt a felvilágosítást kapták, hogy egy nagyobb, közép-európai történelmi novellákat összehasonlító vizsgálatban vesznek részt. A résztvevők egy csoportja a novella magyar változatát olvasta mint a magyar nemzeti irodalom egy darabját, míg a másik csoport a szlovák változatot mint a szlovák nemzeti irodalom egy példáját.

A vizsgálat első részében a résztvevők elolvasták a novellát. Az olvasáshoz annyi idő állt rendelkezésükre, amennyire szükségük volt. A novella elolvasása után mértük a szereplők iránti narratív empátiát, hat kérdéssel, 7-fokú skálákon. A tetszést és a novella értékelését 5-fokú skálákon jelölték. A továbbiakban meg kellett határozniuk, hogy véleményük szerint mikor és milyen történelmi esemény idején játszódik a történet, illetve mikor íródott. A következőkben azt a feladatot kapták, hogy idézzék fel mindazt, amire emlékeznek a novellából. A felidézés terjedelmében nem volt kikötésünk, mivel nem a szöveg tartalmára való emlékezés vizsgálata volt az elsődleges cél, hanem a felidézés módjának elemzése. A narratív felidézés után nemzeti azonosságtudatot mérő kérdőívet töltöttek ki. A nemzeti identifikáció mérésére Doosje, Branscombe, Spears és Manstead (1998) által összeállított nemzeti identifikáció-kérdőív magyar változatát használtuk. A kérdőív 11 tételből áll, 7-fokú skálákat tartalmaz. A kérdőív tételei a kategorizáció mellett az identifikáció érzelmi oldalára is reflektálnak; nem tartalmazzák a más csoportokkal való összehasonlítás dimenzióját.

A vizsgálat személyek által adott narratív felidézéseket elemeztük annak mentén, hogy azokban az infrahumanizáció és a nyelvi csoportközi elfogultság mennyiben jelennek meg. Az infrahumanizáció meghatározásához megszámláltuk a főszereplőkhöz kötött elsődleges és másodlagos érzelmeket, affektusokat és a kognitív állapotokat. Az érzelmelek és affektusok azonosításában segítség volt Fülöp és László (2006) által készített magyar nyelvű érzelmeszótár. A nyelvi csoportközi elfogultság meghatározására a nyelvi kategória modellt használtuk (Coenen, Hedebouw és Semin, 2006), szintén egy korábban elkészült szótárt is követve (Vincze és László, 2006). Itt is a főszereplőkhöz kötött kategóriákat számláltuk meg. Az elemzésekhez az Atlas-ti programot használtuk, kézi kódolást alkalmazva.

Az eredmények összegzése

A két novella-változatot összehasonlítva a narratív empátia, a tetszés és az értékelés nem tért el jelentősen, tehát a két szöveg-változathoz való viszonyulás azonos volt. A két változat felidézéseiben mért, a szövegek terjedelmére illesztett relatív gyakoriságokat összevetve az infrahumanizáció sem az érzelmelek, sem pedig a kognitív állapotok mentén nem jelent meg, vagyis a vizsgált kategóriák azonos arányban voltak jelen mind a magyar, mind pedig a szlovák novella-változat felidézéseiben. A különböző absztrakciós szintű és értékű kifejezések relatív gyakoriságait összehasonlítva a feltevések annyiban igazolódtak, hogy a szlovák szereplők pozitív tettei szignifikánsan nagyobb arányban ($p=0,011$) jelentek meg alacsony absztrakciós szinten, mint a magyar szereplőkéi. Az adatok jellemzőire tekintettel a fenti összehasonlításokat Mann-Whitney –eljárással végeztük.

Mivel az infrahumanizációra illetve a nyelvi csoportközi elfogultságra vonatkozóan elsőként megfogalmazott hipotézisek (az első 2-2 feltevés) nem bizonyultak helytállóknak,

vizsgáltuk a narratív empátia és a nemzeti identifikáció mértékének esetleges kapcsolatát az infrahumanizációval illetve a nyelvi elfogultsággal, a változók közötti korrelációkat meghatározva. A teljes mintát tekintve a narratív empátia korrelált a tetszéssel (0,518, $p < 0,01$), és a másodlagos érzelmek abszolút gyakoriságával (0,347, $p = 0,016$), vagyis a narratív empátia mértékével nőtt a szereplők humanizálása az érzelmek mentén. A kognitív állapotokat tekintve ennek fordítottját találtuk, amennyiben a narratív empátia növekedésével a kognitív állapotok aránya csökkent a felidézésekben az érzelmi állapotokhoz viszonyítva (-0,315, $p = 0,029$). A magyar novella-változat esetén a tetszés a narratív empátia (0,523, $p = 0,009$) mellett a nemzeti identifikációval (0,708, $p < 0,01$) is korrelált, bár az utóbbi kettő között közvetlen korrelációt nem tapasztaltunk. A narratív empátia növekedésével a másodlagos érzelmek relatív gyakorisága is nőtt (0,419, $p = 0,041$). A szlovák változatnál a narratív empátia csak a tetszéssel korrelált szignifikáns (0,504, $p = 0,012$), illetve a másodlagos érzelmeknek az összes mentális állapothoz viszonyított arányával csaknem szignifikáns mértékben ($p = 0,401$, $p = 0,052$). Ezek az eredmények arra utalnak, hogy aki nagyobb szereplők iránti empátiáról számolt be, az érzelmek mentén humanizálta a szereplőket, inkább ruházta fel azokat kizárólagosan emberi érzelmekkel függetlenül attól, hogy a szereplő a saját vagy egy külső csoporthoz tartozott. Ez a kapcsolat a magyar novella-változat esetén erősebbnek mutatkozott, és feltehetően közvetve a nemzeti identifikáció is befolyásolta. Ahogy látható, az empátia csak az érzelmi/kognitív állapotok mentén végzett elemzés esetén mutatott korrelációkat. A nemzeti identifikáció hatása a szlovák változatnál jelent meg, a nyelvi elvárás elfogultság hatására utalóan: minél nagyobb mértékű volt a nemzeti identifikáció, annál magasabb absztrakciós szinten (0,459, $p = 0,024$) jelenítették meg a szlovák szereplőket – erkölcsi szempontból ambivalensnek tartható tetteik és vélekedéseik inkább feleltek meg az elvártnak.

Az eredmények azt mutatják, hogy az olvasók inkább szituációs empátiával válaszoltak a történetre, így a két novella-változat feldolgozása között elvárt különbségek, illetve a nemzeti identifikáció esetlegesen elvárható hatása nem mutatkozott meg. Az identifikáció mértékének és a tetszésnek a korrelációja a magyar novella-változatnál ugyanakkor arra utal, hogy az identifikáció hatással volt a szöveghez való viszonyulásra. Úgy véljük, hogy a csoportközi konfliktus hiánya a történetben, illetve az a tény, hogy a szereplők saját csoportjuk szemszögéből pozitív és negatív tetteket és szándékokat egyaránt mutattak, különböző reakciókat váltottak ki az olvasókból, és kategoriális empátiával kevesen válaszoltak a novellára. Az írói empátia-keltési stratégiák közül az elhatárolt stratégiás empátiát tarthatjuk leginkább alkalmasnak arra, hogy kategorizáción alapuló viszonyulást váltson ki. Ezen novella esetén nem feltétlenül a nemzeti csoport iránti empátia kiváltása volt az író célja, hanem inkább a közvetítő vagy a terjesztő stratégiás empátián keresztül a parasztság helyzetének, vagy egyéni sorsoknak az ábrázolása.

A 2. vizsgálat

Az első vizsgálatnál láthattuk, hogy olyan történelmi novella esetén, amelyben a csoportközi konfliktus nem hangsúlyos, sem az infrahumanizáció, sem pedig a nyelvi csoportközi elfogultság nem emelkedett ki, bár az eredmények a nyelvi elvárás elfogultság megjelenésére utaltak. Ebből kiindulva, a második vizsgálatban olyan történelmi novellát választottunk, melyben a csoportközi konfliktus, és ezzel együtt a szereplők csoportidentitása jelentőséggel bír. Feltételeztük, hogy a csoportközi konfliktus a történetben elősegíti a szociális identitás hatásának megjelenését. Ennek megfelelően az első vizsgálatban feltett *hipotéziseket* továbbra is megtartottuk, mind az infrahumanizáció, mind pedig a nyelvi elfogultság esetleges hatására

vonatkozóan; az empátia és az identifikáció hatására és kapcsolatára vonatkozó feltevésekkel együtt.

A vizsgálat anyaga *Kosztolányi Dezső: Égi jogász* (2002) című, Trianon témáját feldolgozó, az után íródott novellája volt. A novella főszereplője konfliktusba keveredik egy román katonával, és a konfliktusból vesztesen kerül ki, a katona megüti. Az átélte sérelem nyomán megváltozik, elméje megbomlik, önmagát a magyarok Isten által meghatalmazott „égi jogászának” tekinti, akinek feladata a magyarok ártatlanságának bizonyítása. A novellából két, egy magyar és egy román változatot alakítottunk ki, lerövidítve a szöveget. A két változat között a személy- és helységneveket kivéve különbség nem volt.

A vizsgálatot kiegészítettük az infrahumanizáció kérdőíves mérésével, ahol a vizsgálati személyeknek elsődleges és másodlagos érzelmekről kellett eldönteniük, hogy milyen mértékben tartják azokat a magyarokra illetve románokra jellemzőnek. A kérdőív 7-fokú skálákat tartalmazott.

A vizsgálat résztvevői

A vizsgálatban 56 személy vett részt, mintánként 28 (47 nő és 9 férfi, átlagéletkoruk 28,6 év), mindannyian főiskolai illetve felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók.

A vizsgálat menete, módszere

A vizsgálatot az elsőhöz hasonló módon folytattuk le. A novella-változatokat azonos instrukciókkal olvasták el. A novella olvasása után az olvasók tetszésükről, a szereplők iránti empátiájukról, a novella értékeléséről, továbbá a szöveg koherenciájának értékeléséről számoltak be. Ezek mellett kitöltötték az infrahumanizációt mérő kérdőívet. Késleltetve, narratív formában idézték fel az olvasott történetet. A továbbiakban a nemzeti identifikációt vizsgáló kérdésekre válaszoltak. A felidézett szövegeket az első vizsgálatnál leírtak szerint elemeztük.

Az eredmények összegzése

Az infrahumanizáció kérdőíves mérése esetén az elvárttal ellentétben a vizsgálati személyek a magyaroknak nagyobb mértékben tulajdonítottak elsődleges érzelmeket ($p=0,000$), miközben a másodlagos érzelmek tulajdonításában nem volt különbség. A románokra inkább tartották jellemzőnek a pozitív érzelmeket, mint a magyarokra (elsődlegesnél $p=0,025$, másodlagosnál $p=0,002$), míg a negatív érzelmeknél fordított tendencia volt tapasztalható: mind az elsődleges ($p=0,000$), mind a másodlagos ($p=0,000$) negatív érzelmeket a magyarokra vélték jellemzőbbnek. Ugyanakkor a nemzeti identifikáció mértéke korrelált a magyaroknak tulajdonított másodlagos érzelmekkel ($0,381$, $p=0,004$), a másodlagos pozitív érzelmekkel ($0,442$, $p=0,001$) és az elsődleges pozitív érzelmekkel ($0,276$, $p=0,04$) egyaránt.

A két mintát összehasonlítva a narratív empátia, tetszés, értékelés, koherencia megítélése mentén szignifikáns különbséget nem találtunk. Az infrahumanizációt vizsgálva, az elsődleges-, másodlagos érzelmek és a kognitív állapotok relatív gyakoriságai között sem volt eltérés. A nyelvi csoportközi elfogultság a két csoportot összehasonlítva nem jelent meg, bár a román szereplőket több semleges melléknévvvel írták le az olvasók, mint a magyarokat ($p=0,042$). Az első két-két feltevés itt sem igazolódott.

Az első vizsgálatban tapasztaltakhoz hasonlóan a teljes mintát tekintve a narratív empátia korrelált a tetszéssel ($0,555$, $p=0,000$), illetve itt az értékkel ($0,493$, $p=0,000$) és a koherenciával is ($0,494$, $p=0,000$). Míg az első vizsgálatban a narratív empátia a másodlagos érzelmekkel mutatott kapcsolatot, és azok mentén fokozta a szereplők humanizációját, itt a kognitív állapotok gyakoriságával korrelált ($0,311$, $p=0,019$), vagyis az empátiával növekvő humanizáció több kognitív állapot megjelenítésében mutatkozott. Emellett, minél nagyobb

empátiáról számolt be az olvasó, annál kevésbé jellemezte a szereplőt negatív melléknevekkel (-0,269, $p=0,045$), annak csoporttagságától függetlenül.

A két novella-változat felidézéseit külön-külön vizsgálva eltérő összefüggéseket találtunk. A **magyar változat** esetén a narratív empátia korrelált a nemzeti identifikációval (0,446, $p=0,017$). Az empátia és az identifikáció hasonló kapcsolatokat mutattak egyes szövegváltozókkal. A *narratív empátia* az elsődleges-másodlagos érzelmekkel és a kognitív állapotokkal külön-külön nem mutatott kapcsolatot, ugyanakkor korrelált a mentális állapotokat illetve annak változásait megjelenítő negatív állapot-igék gyakoriságával (0,515, $p=0,005$). Itt az érték számbavételénél fontos figyelembe venni, hogy a történet főszereplője alapvetően negatív változásokon ment keresztül, így az, aki empatizált a főhőssel, megértette annak negatív emocionális és kognitív állapotait is. Ezen állapotok megjelenítésével humanizálták a szereplőket, tehát itt az empátia fokozta a saját csoport szereplőinek humanizációját. A narratív empátia mértékével a felidézések absztrakciós szintje is nőtt (0,403, $p=0,034$). A *nemzeti identifikáció* szintén korrelált a negatív állapot-igék gyakoriságával (0,585, $p=0,001$), illetve az összes állapot-ige gyakoriságával (0,462, $p=0,013$). Azok az olvasók, akik nagyobb mértékű identifikációról számoltak be, inkább jelenítették meg a magyar főszereplők mentális állapotait, ezen az absztrakciós szinten. Az empátiához hasonlóan a nemzeti identifikáció is korrelált az absztrakciós szinttel (0,389, $p=0,041$), ami az elvárás elfogultság jelenlétére utalhat, amennyiben a jobban azonosulók inkább jelenítették meg a magyar szereplők tetteit, mentális állapotait elvártként, magasabb absztrakciós szinten. Az előbbieket mellett mind a narratív empátia, mind pedig a nemzeti identifikáció növekedésével csökkent a felidézésekben a negatív melléknevek aránya (-0,644, $p=0,000$ és -0,403, $p=0,033$), vagyis kevésbé jellemezték a magyar főszereplőt állandó negatív vonásokkal.

A **román szövegváltozat** esetén sem a narratív empátia, sem pedig a nemzeti identifikáció nem mutatott kapcsolatot a vizsgált változókkal. Ennek alapján feltehető, hogy a teljes minta esetén látható korrelációk nagy részéért a magyar változatnál talált korrelációk felelősek. A narratív empátia és a nemzeti identifikáció hatása a felidézésekre csak a magyar novella-változatnál volt tapasztalható; a román változatnál ezeknek a szereplők humanizálásával való kapcsolata nem jelentkezett.

Annak ellenére, hogy a két mintát összehasonlítva az infrahumanizációt és a nyelvi elfogultságot nem tapasztaltuk, a magyar novella esetén azt láthattuk, hogy a saját csoporttal való identifikáció kapcsolatban áll a szereplők iránt érzett empátiával és a megjelenített mentális állapotok gyakoriságával. A nagyobb identifikációról illetve narratív empátiáról beszámoló olvasók tehát nem több másodlagos érzelmet megjelenítve, hanem több mentális állapotot ábrázolva humanizálták nagyobb mértékben a szereplőket. Ez részben összhangban áll az infrahumanizáció kérdőíves mérésének eredményeivel, ahol azt láthattuk, hogy a sajátosan „fordított” viszonyulás ellenére az identifikáció mértékével nőtt a saját csoport favorizálása. Az LCM szerinti elemzést tekintve az identifikáció és az absztrakciós szint közötti korreláció utalhat arra, hogy a jobban azonosuló olvasók inkább tekintették a magyar szereplők cselekedeteit, gondolatait, érzelmeit és tulajdonságait elvártak.

A narratív empátia és a nemzeti identifikáció a magyar novella-változatnál tapasztalt összefüggései arra utalnak, hogy a jobban azonosulók kategoriális empátiával is válaszoltak a történetre. A novellában a csoportközi konfliktus előtérbe kerülése lehetővé tette, hogy az identifikáció hatással legyen a befogadásra, annak ellenére, hogy a vizsgálat változók mentén nem találtunk jelentős különbséget a két szövegváltozat feldolgozása között. Az identifikáció hatása kizárólag a saját csoport történetének befogadásakor volt megfigyelhető. A kérdőívvel mért empátia szintén csak a magyar novella-változatnál mutatott összefüggéseket a vizsgált

kategóriák gyakoriságával – vagyis ha az olvasó nagyobb empátiáról számolt is be, az (a jelen elemzési keretben) nem mutatkozott meg a román változat felidézéseiben.

A kategoriális empátiás viszonyulást elősegíthette, hogy az író eredeti szándéka feltehetően elhatárolt empátia keltése lehetett (ld. Pomogáts, 1996, Csíky, 2003). Így azok az olvasók, akik számára a nemzeti identitás hangsúlyosabb, a magyar novellát olvasva vélhetően a saját csoport iránti empátiát erősítő stratégiára is válaszoltak, kategorizáción alapuló empátiával. A többi olvasóban a helyzeti hasonlóságra épülő szituációs empátiát váltotta ki a történet. A román történethez való viszonyulást és annak befogadását vizsgálatunk szerint az identifikáció mértéke nem befolyásolta, és ezzel együtt az empátiának a feldolgozásra gyakorolt hatása sem jelent meg, vélhetően a szöveg tartalmi jellemzői miatt.

Összegzés

Mindkét vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy önmagában az a körülmény, hogy a saját vagy egy külső csoport történetével találkozunk, nem vált ki kategorizáción alapuló empátiát, és a vizsgált jelenségek mentén a szöveg feldolgozására sem hat. Az első novella esetén, ahol a csoportközi konfliktus nem kapott jelentős szerepet, a feltételezett csoportközi jelenségeket nem tapasztaltuk, és nem volt megfigyelhető a szociális kategorizáción alapuló empátiás viszonyulás hatása. Ugyanakkor feltételeztük, hogy amikor a csoportközi konfliktus hangsúlyt kap a történetben, az felerősíti a vizsgálni kívánt jelenségeket. A második vizsgálatban alkalmazott mű történetében hangsúlyos volt a csoportközi konfliktus, és meg is jelent a saját és a külső csoport történetéhez való eltérő viszonyulásmód, a történetek eltérő feldolgozása – itt sem a puszta kategorizáció, hanem a saját csoporttal való azonosulás mértéke mentén. A magyar történetet olvasó személyek esetén az identifikáció és a szereplők iránti empátia mértéke együttjárást mutatott, illetve hasonló kapcsolatban álltak az infrahumanizáció és a nyelvi elfogultság megfigyelésére alkalmas szövegváltozókval. Az eredményekből arra következtettünk, hogy a nagyobb mértékben azonosuló személyeknél megjelent a szereplők iránti kategoriális alapú empátia. Lényeges figyelembe venni, hogy a külső csoport történetét olvasóknál a második vizsgálatban nem volt tapasztalható a kategoriális viszonyulás hatása, és az elsőben is csak a nyelvi elvárási elfogultságra utaló jeleket találtunk, az identifikáció mértékével összefüggésben. A külső csoport történetére feltehetően szituációs alapú empátiával válaszoltak az olvasók, így a kategoriális különbség nem akadályozta annak befogadását. Végül két, a vizsgálati eredményekre és értelmezésükre ható körülményt emelnék ki. Egyrészt, a két vizsgálatban használt történetek természetesen nemcsak a csoportközi konfliktus hangsúlya mentén tértek el egymástól, ezért mindkét elemzésnél a történetek tartalmi jegyeit is figyelembe kellett venni. Másrészt, az olvasók oldaláról a nemzeti identifikáció mértéke, és a szöveg oldaláról a konfliktus jelenléte csak két általunk vizsgált tényező azok közül, melyek hatással lehetnek a kategorizáción alapuló empátia kialakulására.

Hivatkozott irodalom:

Ankersmit, F.R. (2003): A történelmi reprezentáció. In: Kisantal T. (szerk.): *Tudomány és művészet között. A modern történelemelmélet problémái*. L'Harmattan-Atelier, Budapest. 235-263

Bényei P. (2007): *A történelem és tragikum vonzásában*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Bourg, T. (1996): The Role of Emotion, Empathy, and Text Structure in Children's and Adults' Narrative Text Comprehension. In: Kreuz, R.J., MacNealy, M.S. (eds.): *Empirical Approaches to Literature and Aesthetics*. Norwood, NJ: Ablex. 241-260

Coenen, L.H.M., Hedeboew, L., Semin, G.R. (2006): *The Linguistic Category Model (LCM)*. Manual. Free University Amsterdam. Version June 2006
[http://www.cratylus.org/resources/uploaded Files/1151434261594-8567.pdf](http://www.cratylus.org/resources/uploaded%20Files/1151434261594-8567.pdf)

Cupchik, G.C. (1994): Emotion in aesthetics: Reactive and reflective models. *Poetics*, 23, 177-188

Csíky B. (2003): Trianon kérdésköre Kosztolányi Dezső életművében. *Sic Itur ad Astra*, 2-3, 271-292

Davis, M.H. (1994): *Empathy*. Madison: Brown and Benchmark

Doosje, B., Branscombe, N.R., Spears, R., Manstead, A.S.R. (1998): Guilty by Association: When One's Group Has a Negative History. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 872-886

Dovidio, J.F., Johnson, J.D., Gaertner, S.L., Pearson, A.R., Saguy, T., Ashburn-Nardo, L. (in press): Empathy and intergroup relations. In: Mikulincer, M., Shaver, P.R. (eds.) *Prosocial motives, emotions, and behavior*. Washington, DC: American Psychological Association

Fülöp, É., László, J. (2006): Az elbeszélések érzelmi aspektusának vizsgálata tartalomelemző programmal. *IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*, Szeged

Gerrig, R.J., Rapp, D.N. (2004): Psychological Processes Underlying Literary Impact. *Poetics Today*, 2, 265-281

Gossmann, L. (2003): Történetírás és irodalom. In: Kisantal T. (szerk.): *Tudomány és művészet között. A modern történelemelmélet problémái*. L'Harmattan-Atelier, Budapest. 133-168

Gyáni G. (2004): Regény és történelem: a történelmi regény. *Tiszatáj*, 4, 78-92

Halász, L. (1988): Affective-structural effect and the characters' perception in reception of short stories. *Poetics*, 4-5, 417-438

Halász L. (1996): *Szociális megismerés és irodalmi megértés*. Akadémiai Kiadó, Budapest

- Hites S. (2004): *A múltnak kútja. Tanulmányok a történelmi elbeszélések köréből*. Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest
- Hoffmann, M.L. (1984): Interaction of affect and cognition in empathy. In: Izard, C.E., Kagan, J., Zajonc, R.B. (eds): *Emotions, cognition and behavior*. Cambridge: Cambridge University Press. 103-131
- Hogan, P.C. (2003): *The Mind and Its Stories. Narrative Universals and Human Emotion*. Cambridge: Cambridge University Press
- Keen, S. (2006): A Theory of Narrative Empathy. *Narrative*, 3, 207-236
- Keen, S. (2007): *Empathy and the Novel*. New York: Oxford University Press
- Kosztolányi D. (2002): Égi jogász. In: *A röpködő falu. Magyar írók trianoni novellái*. Noran Kiadó, Budapest
- Kuiken, D., Phillips, L., Gregus, M., Miall, D.S., Verbitsky, M., Tonkonogy, A. (2004): Locating Self-Modifying Feelings Within Literary Reading. *Discourse Processes*, 2, 267-286
- LaCapra, D. (1985): Rhetoric and history. In: LaCapra, D.(ed.): *History and criticism*. Ithaca: Cornell University. 15-44
- László J. (2005): *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- László J., Larsen, S.F. (1990): Kulturális ismeretek és személyes élmények szerepe az irodalom megértésében. *Pszichológia*, 4, 485-508
- Leyens, J.Ph., Paladino, P. M., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A., Gaunt, R. (2000): The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to in-groups and out-groups. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 186-197
- Leyens, J.Ph., Cortes, B., Demoulin, S., Dovidio, J. F., Fiske, S., Gaunt, R., Paladino, M.P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J. (2003): Emotional prejudice, essentialism, and nationalism. The 2002 Tajfel Lecture. *European Journal of Social Psychology*, 33, 703-717
- Liu, J.H., László, J. (2007): A narrative theory of history and identity: Social identity, social representations, society and the individual. In: Moloney, G., Walker, I. (eds.): *Social Representation and Identity; Content, Process and Power*, New York, NY: Palgrave Macmillan
- Liu, J.H., Wilson, M.S., McClure, J., Higgins, T.R. (1999): Social identity and the perception of history: cultural representations of Aotearoa/New Zealand. *European Journal of Social Psychology*, 29, 1021-1047
- Maass, A., Salvi, D., Arcuri, L., Semin, G. (1989): Language Use in Intergroup Contexts: The Linguistic Intergroup Bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 981-993

- Mar, R., Djikic, M., Oatley, K. (2008): Effects of reading on knowledge, social abilities, and selfhood. In: Zyngier, S., Bortolussi, M., Chesnokova, A., Auracher, J. (eds.): *Directions in Empirical Literary Studies: In honor of Willie van Peer*. John Benjamins, Amsterdam
- Miall, D.S. (1989): Beyond the schema given. Affective comprehension of literary narratives. *Cognition and Emotion*, 1, 55-78
- Móricz Zs. (1985): A csata napja. In: „*Fényesebb a láncnál a kard*”: elbeszélők 1848-49-ről. Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- Oatley, K. (1994): A taxonomy of the emotions of literary response and a theory of identification in fictional narrative. *Poetics*, 23, 53-74
- Pataki F. (1997/98): A kollektív narratívumok és a csoportidentitás. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 5-6, 577-582
- Pomogáts B. (1996): Trianon és a magyar irodalom. *Tiszatáj*, 6, 68-74
- Preston, S.D., de Waal, F.B.M. (2002): Empathy: its ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences*, 25, 1-72
- Ricoeur, P. (2006): Idő és elbeszélés. In: Gyurgyák J., Kisantal T. (szerk.): *Történet-elmélet II*. Osiris Kiadó, Budapest. 920-931
- Semin, G.R., Fiedler, K. (1988): The cognitive functions of linguistic categories in describing persons: social cognition and language. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 558-568
- Tan, E.S. (1994): Film-Induced Affect as a Witness Emotion. *Poetics*, 23, 7-32
- Vaes, J., Paladino, M.P., Castelli, L., Leyens, J.Ph., Giovanazzi, A. (2003): On the Behavioral Consequences of Infrahumanization: The Implicit Role of Uniquely Human Emotions in Intergroup Relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 1016-1034
- Vaes, J., Paladino, M.P., Leyens, J.Ph. (2002): The lost e-mail: Prosocial reactions induced by uniquely human emotions. *British Journal of Social Psychology*, 4, 521-534
- Viki, G.T., Winchester, L., Titshall, L., Chisango, T., Pina, A., Russell, R. (2006): Beyond secondary emotions: the infrahumanization of outgroups using human-related and animal-related words. *Social Cognition*, 6, 753-775
- Vincze, O., László, J. (2006): A mentális igék szótára, valamint alkalmazása az automatikus tartalomelemzésben. *IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*, Szeged
- Vincze O., Somogyvári I. (2003): A nemzeti identitás reprezentációja a sikeres történelmi regényekben. *Magyar Tudomány*, 1, 58-66
- Wigboldus, D.H.J., Semin, G.R., Spears, R. (2000): How Do We Communicate Stereotypes? Linguistic Bases and Inferential Consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 5-18

Publikációk

László, J., Vincze, O., Kőváriné Somogyvári, I. (2003): Representation of National Identity in Successful Historical Novels. *Empirical Studies of the Arts*, 1, 69-80

Vincze O., Somogyvári I. (2003): A nemzeti identitás reprezentációja a sikeres történelmi regényekben. *Magyar Tudomány*, 1, 58-66

László, J., Somogyvári, I. (2008): Narrative empathy and inter-group relations. Zyngier, S., Bortolussi, M., Chesnokova, A., Auracher, J. (eds.): *Directions in Empirical Literary Studies: In honor of Willie van Peer*. John Benjamins, Amsterdam, 113-125

Somogyvári I., László J. (2010): A kategoriális empátia hatásai történelmi novella befogadására. *Magyar Pszichológiai Szemle* (közlésre benyújtva)

Konferencia előadások

Somogyvári I. (2006): A nemzeti identitás konstrukciója történelmi regényekben. Magyar Pszichológiai Társaság XVII. Országos Tudományos Nagygyűlése, Budapest, 2006. május 25.-27. p.144

Somogyvári I., László J. (2008): Narratív empátia és csoportközi viszonyok kapcsolata történelmi tárgyú novella befogadásának tükrében. Magyar Pszichológiai Társaság XVIII. Országos Tudományos Nagygyűlése Nyíregyháza, 2008. május 22-24. pp. 74-75

László, J., Somogyvári, I. (2008): Narrative empathy and inter-group relations. 11th International Congress of the International Society for Empirical Studies of Literature and Media Memphis, 8-11 July, p.33.

Somogyvári I., László J. (2010): A kategoriális empátia szerepe a saját és a külső csoport történetének befogadásában. Magyar Pszichológiai Társaság XIX. Országos Tudományos Nagygyűlése Pécs, 2010. május 27.-29. p.24